

PROPRIA A APELATIVA – AKTUÁLNÍ OTÁZKY III

Proper Names and Common Nouns – Current Issues

Daniela Joštová

Technická univerzita v Liberci ve spolupráci s Oddělením onomastiky ÚJ AV ČR, v. v. i., uspořádala 3. a 4. června 2024 konferenci na téma *Propria a apelativa – aktuální otázky III*, na které vystoupili lingvisté ze tří zemí, již přispěli se zajímavými výzkumy, výsledky a postřehy. Ze zahraničních odborníků to byla například Alla Kozhinowa (z Polska), z českých Marie Čechová, Pavel Štěpán nebo Jaroslav David. Z řad FP TUL vystoupili Václav Lábus a Ladislav Janovec. Z řad studentů, kteří mohli konferenci navštívit, protože se konala v budově fakulty, byla hojná účast.

Jaroslav David a Michal Místecký zahájili konferenci přednáškou na téma *Já truchlivý bůh: Kvalitativní a kvantitativní pohled na propriální složku jednoho Kunderova textu*. Prezентující poukázali na výborné rozvržení postav, které měly vlastní jména začínající na písmeno A. Autor nechával čtenáře, aby si sami našli zdůvodnění. Současně bylo upozorňováno na rozdílné přístupy k oslovení postav, zatímco ve filmové adaptaci z roku 1969 převládaly vokativy, ženské postavy v Kunderově textu byly osločovány výhradně vokativy deminutiv, například se jménem Jana bylo použito pouze oslovení Janičko.

Marie Čechová se účastní konferencí pravidelně. Představila téma *Co všechno nám sdělují pomístní jména, převážně na materiálu z Benešovska*. Sdělila nám, která jména do této kategorie nepatří a která naopak mohou být zařazena. Rovněž představila pojem „bakalářská etymologie“, který vznikl na základě mylných vysvětlení etymologického původu, jež studenti uváděli ve svých závěrečných pracích. Jako příklad uvedla mylné vysvětlení původu slova Plzeň. Studenti totiž předpokládali vznik ze slova plž.

Martina Zirhutová přišla s výzkumem zabývajícím se lexémy označujícími stromy v místních jménech. Její příspěvek nesl název *Zpívající lípa a Ženatý dub*. Jména stromů se nazývají dendronyma, některé pojmenované stromy jsou fixovány v přírodě jako orientační body, proto se jim říká hraniční stromy. V příspěvku byly rovněž představeny rodové stromy. Dub a lípa jsou charakterizovány přívlastky, jež se týkají např. stáří stromu (100letá lípa). Vztah k osobě lze vyjádřit spojením Hlaváčkův dub – tj. využívá se posesivního adjektiva k rodnému jménu i příjmení osoby. Nemohla chybět legenda o stromu nesoucím jméno Zpívající lípa. Vypráví příběh o muži, co si zpíval u lípy, aby to vypadalo, že zpívá ona. Blok přednášející

uzavřela shrnutím srovnávajícím pojmenování v době národního obrození (Žižkův dub byl 15krát v ČR, nyní je takto pojmenováno 85 stromů; tato tendence se projevila i u stromů pojmenovaných po mistru Janu Husovi, příkladem je Husova lípa), zatímco po 1. světové válce se lípy pojmenovávaly např. Masarykova lípa.

Poslední blok uzavíral magistr Václav Lábus spolu s Veronikou Uhrovou příspěvkem o sondě do slovtvorby současných českých hypokoristik. Přednášející uvedl svůj výzkum vtipnou poznámkou k odlehčení: „Prodávám, co jsem koupil z prací.“ Blok se totiž věnoval bakalářským pracím napsaným mezi roky 2003 až 2023, v tuto dobu vzniklo 30 prací zaměřených na hypokoristika. Vlastní výzkum autoři provedli na základě dotazníku, v němž získali 1 000 hypokoristik. Z tohoto souboru vyřadili cizí ekvivalenty domácí podoby (např. Dejv ze jména David). Celkem zbylo 117 různých chlapeckých a 139 dívčích hypokoristik. Ta se tvoří buď ze začátku jména, prostředku, anebo jiné části. Tím se mnohonásobně zkrátí. Problematická klasifikace se týká i-ových morfémů, v přezdívce je to morfém -i, kdy je mechanicky krácen. Poté k-ové morfémy a jsou zde samozřejmě i nepravidelnosti u hláskových i morfémových obměn. Celý blok byl uzavřen zachycenou myšlenkou z hodin: „Když mi učitel řekne hypokoristikem, má mě rád. Když oficiálním jménem, tak ne.“

Hana Mžourková představila sondu do specifického typu depreciativního lexika. Zde stojí za zmínku stále používaná přezdívka pro jednoho politika, a to Andreje Babiše, který je veřejnosti známý a svými odpůrci často pojmenovávaný jako „Bureš“.

Druhý den se část konference přenášela online přes Google Meet, aby svůj příspěvek měli možnost přednést i lidé ze vzdálenějších oblastí, kteří se nemohli z různých důvodů zúčastnit prezentace.

Úvodní přednášku měl Valerij Mokienko se svými spolupracovníci. Zaměřili se na záporné biblické postavy Kaina a Jidáše a jejich výskyt ve slovanské frazeologii. První část byla v ruštině, druhá v češtině. Hlavním tématem byl vztah mezi proprii a apelativy, jež tvoří nerozlučnou dvojici. Frazeologové se této problematice věnují dlouhodobě a stále se nabízí nové možnosti pro výzkum.

Žaneta Dvořáková se zaměřila na francouzská příjmení v češtině. Svůj výzkum prováděla na podobách zápisu jmen zemřelých v matrikách a farních knihách. Zjistila, že nedostatečná znalost francouzského jazyka často vede k záměně příjmení.

Poslední příspěvek celé konference prezentovala Veronika Štěpánová se Šimonem Zelenkou, středoškolským stážistou v oddělení jazykové kultury. Zajímaly je aktuální otázky ve výzkumu výslovnosti přejatých apelativ a proprii. Provedli výzkum mluvených projevů a zaměřili se na výslovnost slov stalker a Windsor. Slovo stalker se objevilo 30krát, oproti tomu varianta stalkerka pouze jednou.

Celá konference byla velmi podnětná. Dostalo do povědomí studentů terminologické spojení „bakalářská“ etymologie, ale dozvěděli jsme se také, že se za život člověka přejmenuje ulice až 4krát. Akce byla zakončená v užším kruhu společnou diskuzí nad probíranými tématy.

Daniela Joštová

Technická univerzita v Liberci

daniela.jostova@tul.cz